

บทที่ ๖

สรุป และความคิดเห็น

จากการศึกษาพิจารณามานี้ ปรากฏว่าชาวจีนได้เดินทางมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานมาแล้ว ตั้งแต่สมัยแรกเริ่มของการตั้งราชอาณาจักรไทย และอาจจะถือได้ว่าใคร่รวมอยู่ในสังคมไทยตลอดมา ดังนั้น สภาพความเป็นอยู่และฐานะของชาวจีน จึงมีส่วนสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์บ้านเมือง และผู้นำของไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อชาวจีนได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จนเป็นชนกลุ่มน้อยที่ใหญ่ที่สุด ย่อมจะได้รับการ เพ่งเล็งมากกว่าชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ

ในสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนได้เดินทางมาประเทศไทย เพื่อการค้าขายเป็นสำคัญ แต่เมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวนชาวจีนที่เดินทางเข้ามาได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากประเทศไทยได้เริ่มมีการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นแบบตะวันตก และมีความต้องการแรงงานมากขึ้น ชาวจีนซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากภาวะการครองชีพภายในประเทศจีน จึงได้พากันอพยพออกนอกประเทศ และได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่นๆ ควดยสาเหตุจากปัจจัยต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๑

สิ่งที่น่าจะพิจารณาก็คือว่า ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ของไทย ซึ่งมีชาวจีนอพยพเข้าไปอาศัยอยู่เช่นเดียวกันนั้น ต่างก็ได้ประสบกับ "ปัญหาชาวจีน" กัน เนื่องจากได้เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก ซึ่งได้สนับสนุนให้ชาวจีนเข้าไปประกอบแรงงานเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน ดังนั้น เมื่อประเทศเหล่านี้ได้เอกราชกลับคืนมา จึงได้มีการขจัดอิทธิพลของชาวต่างชาติรวมทั้งชาวจีนควย ทำให้เกิดการขัดแย้งระหวางกันขึ้นอย่างรุนแรง แต่สำหรับประเทศไทยนั้น มิได้เกิดปัญหาดังกล่าวนี้ขึ้นเลย ทั้งนี้ เป็นเพราะประเทศไทยมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างออกไปเป็นพิเศษ และสามารถดำเนินการผสมกลมกลืนชาวจีนได้อย่างราบรื่นยิ่งกว่าประเทศอื่นๆ

สำหรับวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาค้นสถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย และผลที่มีส่วนช่วยในการสร้างความผสมกลมกลืน เป็นสำคัญ กังที่ ผู้เขียนได้กล่าวแยกไว้เป็นค่านต่างๆ ตามลำดับมาแล้ว จากการศึกษา ปรากฏว่า ในระยะก่อนพุทธศักราช ๒๔๕๖ นั้น ชาวจีนในประเทศไทยยังมีได้ประสบกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางกฎหมายของไทยโดยตรงแต่อย่างใด และยังได้รับสิทธิเสรีภาพในค่านต่างๆ จากองค์พระมหากษัตริย์ของไทยเป็นอย่างดีตลอดมา แต่หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๔๕๖ แล้ว ชาวจีนในประเทศไทยจึงได้เริ่มประสบกับปัญหาค้นสถานภาพทางกฎหมาย และได้มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามเหตุการณ์ของบ้านเมือง และระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งได้เกิดผลทั้งโดยทางตรง และทางอ้อมต่อการช่วยเสริมสร้างความผสมกลมกลืนให้ชาวจีนในรุ่นต่อ ๆ มา ได้มีความเป็นไทยมากขึ้น ตลอดเวลา และมีลักษณะแนวโน้มว่า อาจจะได้รับผลสำเร็จได้ในอนาคตอันไม่ไกลนัก ก็เป็นได้

๖.๑ ข้อพิจารณาค้นสถานภาพทางกฎหมาย

จากการศึกษาถึงสถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ โดยแยกศึกษาออกเป็นค่านต่างๆ กังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒, ๓, ๔ และ ๕ ทำให้พอจะกล่าวสรุปถึงปัญหา และข้อพิจารณาในแต่ละค่านได้ดังนี้ คือ

๖.๑.๑ ปัญหาสิทธิการ เข้าเมืองและการได้สัญชาติ

ในค่านปัญหาการ เข้าเมืองนั้น ประเทศไทยได้เคยใช้ระบบเมืองเปิด โดยอนุญาตให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาอยู่อาศัยได้โดยเสรีมาก่อน จึงทำให้ชาวจีนได้เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมา ประเทศไทยจึงได้ตระหนักเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ โดยได้ประกาศใช้กฎหมายควบคุมคนเข้าเมือง และคอยๆ กำหนดการจำกัดจำนวนชาวจีน ที่จะเดินทางเข้าประเทศไทยให้น้อยลงตามลำดับ จนกระทั่งมาถึง

ปัจจุบันนี้มีจำนวนเหลือเพียงปีละ ๒๐๐ คน เช่นเดียวกับชนสัญชาติอื่น ๆ การดำเนินมาตรการเช่นนี้ย่อมจะเป็นผลดีในการป้องกันจำนวนชาวจีนต่างคามมิให้เพิ่มมากขึ้น มีแต่จะลดน้อยลงไปทำให้สามารถผสมกลมกลืนชาวจีนได้สะดวกขึ้น สำหรับในด้านการให้สัญชาติไทยแก่ชาวจีนนั้น ก็ได้มีกฎหมายสัญชาติที่ให้สัญชาติไทยแก่ลูกจีนที่เกิดในประเทศไทย และชาวจีนที่ขอแปลงสัญชาติเป็นไทยด้วย ซึ่งทำให้จำนวนชาวจีนต่างคามในประเทศไทยได้ลดน้อยลงเช่นกัน แต่กระบวนการในการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้น มีข้อยุ่งยากและต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก จนน่าจะได้มีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ เพื่อให้มีการแปลงชาติเป็นไทยได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการที่ชาวจีนที่ได้สัญชาติไทยแล้ว ยังมีสัญชาติจีนตามกฎหมายสัญชาติของจีนอยู่ด้วย ทำให้กลายเป็นบุคคลสองสัญชาติ ซึ่งจะเป็นข้อยุ่งยากไม่แน่นอนในสถานภาพทางกฎหมาย ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรจะได้หาทางแก้ไขให้เป็นการแน่นอนลงไป ซึ่งผู้เขียนเองเชื่อว่า ชาวจีนที่ได้สัญชาติไทยนี้ต่างพอที่จะเลือกมีสัญชาติไทยมากกว่าสัญชาติจีน สำหรับในด้านการเนรเทศชาวจีนที่กระทำความผิดกฎหมายนั้น ก็ไม่อาจจะดำเนินการได้ เนื่องจากประเทศจีนทั้ง ๒ ฝ่าย ปฏิเสธไม่ยอมรับตัวผู้ต้องเนรเทศเหล่านี้ ดังนั้น จึงควรจะได้มีการดำเนินการหาทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไปเช่นกัน

๖.๑.๒ ปัญหาสิทธิทางการเมือง

สำหรับปัญหาในคานนี้ ได้พิจารณาเฉพาะชาวจีนที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น ทั้งที่โดยการเกิดในดินแดน และโดยการแปลงสัญชาติเป็นไทย บุคคลเหล่านี้จะได้รับสิทธิทางการเมืองตามคุณสมบัติที่มีอยู่ และตามเงื่อนไขต่าง ๆ ตามที่กฎหมายเลือกตั้งและกฎหมายอื่น ๆ ได้กำหนดไว้ ซึ่งจากการศึกษา พบว่ามีเพียงส่วนน้อยที่ได้มีสิทธิอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ เพราะการขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่ง ผลักดันให้ทำให้ชาวจีนบางส่วนหันไปสนใจในการเมืองของประเทศจีน หรือไปแอบเล่นการเมืองในทางลับ โดยการรวมผลประโยชน์หรือให้ความสนับสนุนแก่ผู้นำทางการเมือง หรือนักการเมือง ซึ่งทำให้ชาวจีนเหล่านี้ได้มีส่วนต่อการกำหนดนโยบายต่าง ๆ อยู่ไม่น้อย อันเป็นข้อเท็จจริงที่ทราบกันอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังปรากฏเป็นข่าวว่า มีชาวจีนบางคนได้จัดตั้งกลุ่มการเมืองลับของตนขึ้น เพื่อให้ความสนับสนุนบุคคลที่เป็นพรรคพวกเขาสมัครรับเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์

ในทางการเมือง เป็นต้น

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงได้มีข้อเสนอข้อคิดเห็นว่าควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเสียใหม่ เพื่อให้ชาวจีนที่มีสัญชาติไทยได้มีสิทธิทางการเมืองกว้างขวางขึ้น เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้เข้ามาเล่นการเมืองโดยเปิดเผย ซึ่งอาจจะเป็นผลดีต่อการปกครองในระบบเสรีประชาธิปไตยมากขึ้นได้ ความคิดเห็นข้อนี้แม้ว่าเป็นสิ่งที่น่าจะได้อธิบายพิจารณาต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อกำหนดถึงหลักการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยที่ถือว่าชนชั้นกลางนั้น เป็นพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย สำหรับประเทศไทยซึ่งชนชั้นกลางส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวจีนที่มีสัญชาติไทยเหล่านี้ จะมีความสมควรหรือไม่เพียงใดในการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนในทางการเมืองโดยเปิดเผย และมีส่วนร่วมรับผิดชอบบ้านเมืองมากขึ้น

๒.๑.๓ ปัญหาสิทธิทางเศรษฐกิจ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจนี้ เป็นปัญหาที่ทุกประเทศที่มีชาวจีนอาศัยอยู่ ประสบและดำเนินการแก้ไข ทั้งนี้เพราะชาวจีนได้เข้าไปมีบทบาทในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากแทบทุกด้าน จนก่อให้เกิดความหวั่นวิตกขึ้น ดังนั้น ทุกประเทศจึงได้พยายามหาทางลดบทบาทในทางเศรษฐกิจของชาวจีน โดยการประกาศใช้กฎหมายต่าง ๆ และมาตรการอื่น ๆ สำหรับประเทศไทยนั้นในสมัยก่อนได้ให้เสรีภาพในด้านเศรษฐกิจแก่ชาวจีนอย่างกว้างขวาง แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลก็ได้เริ่มดำเนินการควบคุมบทบาทในทางเศรษฐกิจของชาวจีนอย่างจริงจัง และได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นในระหว่างที่ได้มีการใช้

^๑ หนังสือพิมพ์รายวัน "ชาวไทย" ฉบับที่ ๒๒๒๒๒ วันอาทิตย์ที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๔ หน้า ๑
ทำให้สัมภาษณ์ของปลัดกระทรวงมหาดไทย

^๒ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, ปีที่ ๒๒ วันพฤหัสบดีที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๑๔ คอลัมน์ปัญหาประจำวัน
โดย ม.ร.ว.สีกฤตย์ ปราโมช

^๓
Alexis De Tocqueville, "Democracy in America" Vol. 11 (New York: Vintage Books, 1954), pp.267 - 269

ลัทธิชาตินิยมโดยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งได้มีผลทำให้ชาวจีนพากันขอแปลงสัญชาติเป็นไทยมากขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดเหล่านี้ ในระยะต่อมาแม้ว่าจะได้มีการผ่อนคลายลงไปบ้าง แต่ในระยะหลัง ๆ นี้ ก็ได้มีการจำกัดเพิ่มมากขึ้นอีก โดยการประกาศใช้กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว ซึ่งมีการสงวนอาชีพ และการประกอบแรงงานเพิ่มขึ้นอีก อย่างไรก็ตามปัญหาถึงกล่าวมีผลกระทบกระเทือนต่อชาวจีนลดน้อยลงไปตลอดเวลา เนื่องจากว่าชาวจีนส่วนใหญ่ต่างก็ได้มีสัญชาติไทยแล้ว และบทบัญญัติกฎหมายหรือมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ ในปัจจุบันก็มีจุดมุ่งหมายต่อชาวต่างด้าวอื่น ๆ มากกว่าเพื่อชาวจีนเอง ดังนั้นผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นคุณประโยชน์ต่อการผสมกลมกลืนชาวจีนมากกว่าเพื่อการจำกัดควบคุม

๖.๑.๔ ปัญหาสิทธิทางสังคม

สำหรับปัญหาค่านสังคมนี้ จากการที่ศึกษาพบว่ามิมีปัญหาน้อยมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีปัญหาอะไร นอกจากด้านการศึกษาเท่านั้น ซึ่งได้มีการจำกัดควบคุมการจัดตั้งโรงเรียนจีน และการสอนภาษาจีนเอาไว้ เพื่อมิให้ทองกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือเป็นแหล่งสร้างเสริมให้เกิดความรู้สึกเป็นจีนมากขึ้น ซึ่งจะอุปสรรคต่อการผสมกลมกลืนเป็นไทยได้ ส่วนในด้านอื่น ๆ เช่น การไต่รับความคุ้มครองป้องกัน การตั้งถิ่นฐานที่อยู่ การนับถือศาสนา การจัดตั้งสมาคม และการแสดงออกทางวัฒนธรรม ฯลฯ มิได้มีการจำกัดควบคุมอย่างเข้มงวดเป็นพิเศษแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะชาวจีนนั้น ส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคมที่เข้าได้กับสังคมไทยเป็นอย่างดีอยู่แล้ว เนื่องจากว่าสังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมเปิด และมีโครงสร้างทางสังคมที่หลวม ซึ่งไม่เคยปรากฏมีปัญหาค่านที่รุนแรงแต่อย่างใด และอยู่ในคุณภาพตลอดมา นอกจากนี้ทั้งชาวจีนและชาวไทยต่างมีคุณค่าสังคมแบบพุทธศาสนาและเกษตรกรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้น ชาวจีนจึงสามารถเข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี และสามารถผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันได้

ไ้รคดู John F. Embree, "Thailand: A Loosely Structure Social

System" in American Anthropologist Vol.52, 1950, pp.181 - 193

จากการไต่พิจารณาถึงปัญหาสถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในคานกวาง ๆ นี้แล้ว ผู้เขียนมีความเชื่อว่า ถ้าหากได้มีการแก้ไขวิธีการ ซอยยุ่งยากต่าง ๆ ที่โศกอนเร้นแฝงอยู่ในระเบียบกฎหมายต่าง ๆ โดยจืดจางให้สะดวกเหมาะสม และถ้าหากว่าชาวจีนเองได้ยินยอมให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง เพื่อผลในการที่จะอยู่ร่วมกันเสมือนบุคคลในครอบครัวเดียวกันแล้ว ก็จะมีส่วนส่งเสริมกระบวนการผสมกลมกลืนของชาวจีนในประเทศไทย และสร้างความรักภักดีที่มีต่อประเทศไทยมากขึ้นเป็นแน่

๒.๒ ข้อพิจารณาคำถามการผสมกลมกลืน

สำหรับปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้มีส่วนส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการผสมกลมกลืนชาวจีนในประเทศไทยนั้น ปรากฏได้มีนักเขียนนักวิชาการต่าง ๆ กล่าวเอาไว้หลายท่าน ซึ่งผู้เขียนจะขอนำมาแสดงไว้ในที่นี้เพื่อประกอบการพิจารณา ดังเช่น David A. Wilson นักเขียนเรื่องเกี่ยวกับการเมืองของประเทศไทยผู้หนึ่งได้กล่าวไว้ว่า อัตราการผสมกลมกลืนนั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสามประการ คือ ๑. จำนวนชาวจีนที่อพยพเข้าประเทศไทย และทำให้ชุมชนชาวจีนที่นั่นทวีขึ้นมากอีก ๒. นโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลไทย และ ๓. นโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลจีน ส่วน G. William Skinner ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการผสมกลมกลืนมีอยู่มากและสลับซับซ้อน แต่อาจจะกล่าวได้ว่าปัจจัยเฉพาะที่มีผลเบื้องต้นต่ออัตราการผสมกลมกลืนนั้นได้แก่ การสมรสระหว่างกัน การศึกษา และลัทธิชาตินิยม สำหรับนักเขียนของชาวจีนเองได้กล่าวถึงถึงถึงการผสมกลมกลืนชาวจีนในประเทศไทยว่าเป็นไปอย่างราบรื่นดีกับประเทศอื่น ๆ เช่นกัน และว่าสำคัญอันใดแก่

^๕ David A. Wilson, "Thailand" in "Government and Politics of Southeast Asia" (New York: Cornell University Press, 1965) p.65

^๖ G.W. Skinner, "Chinese Assimilation and Thai Politics" in The Journal of Asian Studies, Vol. Xvi. 1957, p.238

^๗ จางหุนเจี๋ย "กุงหมันนาหัวเฉียวเลียงซี" (The Present Condition of Overseas Chinese in Southeast Asia) ในวารสาร Bulletin of the Sunyatsen Cultural Foundation, No.7 March, 1971, (Taipei: Sunyatsen Cultural Foundation, 1971), pp.257 - 258.

๑. ประเทศไทยไม่เคยได้รับผลกระทบกระเทือนโดยตรงจากลัทธิอาณานิคมของประเทศตะวันตก ทำให้โครงสร้างของสังคมสามารถดำรงอยู่ตลอดมาโดยไม่เสียคุณภาพและพัฒนาได้อย่างเป็นระเบียบ และโชคที่เมืองพระมหากษัตริย์ที่ชาญฉลาดในการนำประเทศมาสู่ยุคใหม่

๒. ชาวจีนได้มีประสบการณ์ในการเดินทางอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนานนับร้อย ๆ ปี และเป็นการเดินทางอพยพที่มิได้ตกอยู่ใต้อาณาจักรหรือนโยบายปกครองแบบแบ่งแยก (Divide and Rule) ของประเทศตะวันตก ดังเช่นในประเทศอื่น ๆ ดังนั้น จึงไม่เกิดปัญหาการรังเกียจเหยียดหยาม ของวาระระหว่างชนชั้น หรือการกบฏโดยผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองขึ้น แม้ว่าผลประโยชน์ระหว่างชาวไทยและชาวจีนจะมีขัดแย้งกันอยู่บ้าง แต่มิได้เป็นไปอย่างลึกซึ้ง

๓. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการเมืองที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งไม่มีการนองเลือด และมีใค้ก่อให้เกิดประชาชนชาวไทยต้องตระหนัก

๔. การนับถือพุทธศาสนาและคุณค่าสังคมแบบชาวพุทธนั้นนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการผสมกลมกลืน และการสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคมไทย

๕. ชาวไทยและชาวจีนได้มีการผสมระหว่างกันมาเป็นเวลานาน

๖. การดำเนินธุรกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยนั้นได้อาศัยชาวจีนเป็นอย่างมากผิดจากประเทศอื่น ๆ ที่ตกอยู่ใต้อาณาจักรแบบอาณานิคม

๗. โดยที่ประเทศไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นเลย ทำให้เกียรติภูมิของคนไทยไม่เคยถูกรังแกกระทบกระเทือน ดังนั้น คนไทยจึงไม่มีจิตสำนึกในการรังเกียจชนต่างชาติและมีความสามารถในการพิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีกว่าประเทศอื่น ๆ

๘. รัฐบาลไทยมีความเข้าใจดีว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในอนาคตนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวจีนเป็นอย่างมาก

๙. บรรดาผู้นำทางการเมืองของไทยนั้น ต่างก็ได้มีผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจร่วมกับสังคมชาวจีนอย่างไม่อาจจะแยกจากกันได้

เมื่อพิจารณาถึงคำกล่าวของนักเขียนชาวจีนผู้นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าคิดอย่างยิ่งว่า มีความเป็นจริงเพียงใด และน่าจะได้มีการศึกษาโดยละเอียดลึกซึ้งต่อไปในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้แยกให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรค และปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการผสมกลมกลืนของชาวจีนในประเทศไทยไว้ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคนั้นได้แก่ ๑. การพยายามแสวงหาความสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเลของรัฐบาลจีนชาติและรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ ๒. การรวมกลุ่มเป็นกลุ่มสมาคมต่าง ๆ ของชาวจีน ๓. การที่ชาวจีนได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนจีน และ ๔. การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมจีนของชาวจีน ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมการผสมกลมกลืนได้แก่ ๑. ความคล้ายคลึงในความเชื่อและประเพณีของชาวไทยและชาวจีน ๒. การที่ชาวจีนนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยมากขึ้น ๓. การที่รัฐบาลไทยไม่ได้คัดค้านรับรองประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ทำให้ชาวจีนขาดความผูกพันต่อบ้านเกิดของตน ๔. การกระจายตัวของชุมชนชาวจีน ๕. บทบาทการส่งเสริมจากสื่อมวลชนต่าง ๆ และ ๖. ค่านิยมของสังคมไทยในการยอมรับนับถือฐานะทางเศรษฐกิจของชาวจีน

สำหรับผู้เขียนเองมีความเห็นด้วยกับข้อคิดเห็นที่ได้นำมาแสดงไว้ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการผสมกลมกลืนตามหลักทางสังคมวิทยาแล้ว ย่อมจะเป็นที่ยอมรับได้ว่าชาวจีนในประเทศไทยได้ผสมกลมกลืนเป็นไทยอยู่ตลอดเวลา โดยเป็นกระบวนการผสมกลมกลืนแบบ ๒ ทาง (Two - Way Process) คือ ได้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันไว้ด้วย^{๑๐} และมีความคิดเห็นว่าการแก้ปัญหาชาวจีนในประเทศไทยไม่มีวิธีการใดจะดีไปกว่าการใช้วิธีการผสมกลมกลืนอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ให้

โปรดดูรายละเอียดใน ขจัตถ์ภย์ บุญพันธ์, "นโยบายผสมกลมกลืนของรัฐบาลไทยต่อชาวจีน" ใน วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๕ (พระนคร, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๕) หน้า ๑๑ - ๓๒

โปรดดูรายละเอียดใน Milton M. Gordon, "Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins" (New York: Oxford University Press, 1964), pp.71 - 75

^{๑๐} คำกล่าวของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ใน Boonsandng Punyadyana, op.cit., p.1

ชาวจีนเองมีความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความรักและหวงแหนแผ่นดินเกิดที่เขายู่ออาศัย เช่นเดียวกับชาว
 ไทยเอง ซึ่งจะสร้างชนได้โดยการมีทัศนคติต่อปัญหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและเป็น
 จริง (Realistic) ไม่แก้ปัญหาควยวิธีการแบบเหมารวม (Generalization) แต่จะตั้งพิจารณา
 เป็นกรณี ๆ ไป ทั้งนี้เพราะไม่ว่าสังคมโดยอนจะมีทั้งบุคคลที่ดีและชั่วปะปนกันไปไม่ว่าจะเป็นชาวจีน
 หรือชาวไทยย่อมมีโอกาสจะสร้างคุณหรือโทษได้เหมือนกัน ดังนั้น จึงควรจะต้องกำจัดสิ่งที่ไม่ดีออกไป
 และคงสิ่งที่ดีไว้เพื่อเป็นคุณประโยชน์ต่อบ้านเมือง และเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและ
 จงรักภักดีต่อประเทศชาติได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกทางด้านต่าง ๆ มากขึ้น โดยไม่ควนหวาดระแวง
 ว่าเป็นการแสดงออกที่ไม่บริสุทธิ์ใจ หรือเมื่อคิดและดำเนินการให้เสียกำลังใจ ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการถูก
 ยุแหย่ แทรกแซงให้แตกแยกจากภายนอกได้ และจะไม่เป็นผลดีเลยต่อสภาพการทางการเมืองภายใน
 ประเทศของโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งกำลังต้องการความร่วมมือและความรู้ความสามารถจากด้านต่าง ๆ
 ผลักดันให้ประเทศเจริญก้าวหน้า และสร้างความเป็นเอกภาพแห่งชาติที่มั่นคง จริงอยู่ที่ปัญหาชาวจีน
 ของประเทศไทยนั้นมีความแตกต่างไปจากประเทศอื่น ๆ ในด้านจำนวนชาวจีนและสภาพที่ตั้งทางภูมิ
 ศาสตร์ ตลอดจนการแทรกแซงจากการที่รัฐบาลของจีนทั้งสองฝ่ายได้พยายามให้ชาวจีนในไทยให้เป็น
 เครื่องมือสนับสนุนทางการเมืองของตน แต่นั่นเป็นปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลควร
 จะได้ดำเนินการแก้ไขโดยวิธีการทางการทูต และการใช้หลักจิตวิทยาสังคมมากกว่าจะใช้วิธีการแบบ
 แมงแแบ โดยคำนึงถึงหลักทางสังคมวิทยาว่า ไม่มีประเทศใดในโลกนี้ที่จะประกอบด้วยชนเชื้อชาติใด
 เชื้อชาติเดียวอย่างบริสุทธิ์ ในไม่ช้าเมื่อชาวจีนต่างคามซึ่งมีจำนวนลดน้อยลงไปทุกขณะใดหมดไป
 และสิ้นพันธุ์ใหม่มากขึ้น ปัญหาชาวจีนในประเทศไทยย่อมจะหมดสิ้นไปจากประเทศไทย เช่นกัน และ
 ประเทศไทยก็จะประกอบด้วยชาวไทยทั้งหมด ซึ่งพร้อมที่จะเผชิญสถานการณ์รวมกันตลอดไป.